“9 may qələbə günü” və ya zəfərə aparan yolda azərbaycanlıların rolu

Azərbaycan xalqı daima mübariz ruhu ilə yaddaşlarda qalıb. Zamanın sınağından üzüag, alnıaçıq çıxmağı bacaran bu xalqın övladları vətənə bağlılıqları ilə həmişə seçilib, sevilib. Təsadüfi deyil ki, tarixin müxtəlif dövrlərində müqəddəs torpaqlarımızın hər qarışı uğrunda yüzlərlə mərd el oğlumuz canından keçmiş, ölümsüzlük qazanmışdır.

Oğul və qızlarımızın dəfələrlə vətən, torpaq uğrunda sonadək canı-qanı bahasına qəhrəmancasına düşmənlə üz-üzə dayanması və müqəddəs amallar uğrunda apardığı mübarizələr xalqımızın şanlı zəfər tarixində döyüş salnamələri ilə zəngin irsindən xəbər verir.

Qədim dövrlərdən bu günə kimi unudulmaz döyüş salnamələri yaradan xalqımızın mərd övladları 1941-1945-ci illərdə baş vermiş Böyük Vətən Müharibəsində də qəhrəmanlıqları, göstərdikləri şücaət və rəşadətləri ilə tarixə öz adlarını qızıl hərflərlə yazmışlar. Çox da uzaq olmayan bu tarixə nəzər salanda zəfərə aparan yolda xalqımızın da danılmaz xidmətləri olduğunun şahidi oluruq. 1941-ci ildə başlayan muharibə 1418 gün davam edəcəkdi...

1941-ci ilin iyun ayının 22-də Hitlerin başçılığı ilə faşist Almanyası SSRİ üzərinə hücuma kecdi. Böyük Vətən Müharibəsi kimi tarixə keçən bu müharibə elə 1418 gun davam etdi. Azərbaycan da istər-istəməz onun iştirakçısına çevrildi. SSRİ-nin tərkib hissəsində olan ölkəmiz də bütün varlığı ilə müharibədə faşizm üzərində qələbəyə çalışırdı. Öz nefti, pambığı, taxılı və yüzlərlə əsgəri ilə müharibəyə qatılan Azərbaycan qələbənin əsas təminatçısına çevrildi.

Ön cəbhədə Azərbaycanı bir-birindən güclü 5 diviziya təmsil edirdi. 402, 416, 223, və 271-ci diviziyalar. Qafqazdan Berlinə qədər döyüş yolu keçmiş 77-ci diviziya isə müdafiə əməliyyatlarında iştirak edirdi. Qeyd edək ki, 416-cı Azərbaycan diviziyası Taqanroq şəhərinin azad edilməsində göstərdiyi rəşadətə görə “Taqanroq diviziyası” fəxri adına layiq görülür. Bu diviziya 1942-ci ilin oktyabrından 1945-ci ilin may ayınadək Qafqazdan Berlinədək 2500 km döyüş yolu keçərək 23 000 əsgər və zabit məhv etmiş, 5500 nəfərini əsir almış, diviziyanın döyüşçüləri Berlində Branderburq darvazası üzərinə qələbə bayrağını sancmışdır. Məhz bu rəşadətə görə diviziyanın 8 döyüşçüsü Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülüb.

Elə müharibə dövründə 271-ci diviziyaya “Qorlovka diviziyası”, 72-ci diviziyaya “Simferepol diviziyası”, fəxri adları verilir. 223-cü diviziya isə Yuqoslaviyanın azad edilməsində fəal iştirak etdiyinə görə “Belqrad diviziyası” fəxri adını alır.

Böyük Vətən Müharibəsi illərində bütün növ hərbi əməliyyatlarda fərqlənən Azərbaycan övladlarının qəhrəmanlıqları dillər əzbəri olur. 1941-ci ildə Novqorod şəhəri yaxınlığında gedən döyüşlərdə kiçik-leytenant İsrafil Məmmədov göstərdiyi şücaətə görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüş ilk azərbaycanlı idi. Hüseynbala Əliyev Leninqrad göylərində düşmənin 6 təyyarəsini vurmuş, 17 yara alsa da təyyarəni yerə endirə bilmişdir. Tank bölməsinin komandiri Həzi Aslanov Moskva yaxınlığında gedən döyüşlərdə fərqləndiyinə görə “Qırmızı ulduz” fəxri ordeni ilə təltif edilib. 1942-ci ildə Stalinqrad cəbhəsində Həzi Aslanovun tank polku böyük qəhrəmanlıq göstərmiş və o, həmin ilin dekabr ayının 22-də Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adı adına layiq görülmüşdür. 1944-cü ildə Həzi Aslanov ikinci dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adı almışdır. Lakin bu haqda fərman onun ölümündən 47 il sonra 1991-ci ildə verilib. Azov dənizi sahilindəki Tuapse uğrunda gedən döyüşlərdə Qafur Məmmədov düşmənin 13 əsgərini məh edərək, öz həyatı bahasına komandirini xilas etmişdir. Ölümündən sonra ona da Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikasından 30 min nəfərin iştirak etdiyi döyüşlərdə 3 nəfər- Abbas Quliyev, Nəcəfqulu Rzayev və Qəzənfər Əkbərov Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adı almışdır.

O illərdə ordudan ayrı düşmüş azərbaycanlı əsgərlər partizan dəstələrinə qoşulur, əsir düşərək geri qayıda bilməyənlər də onlarla birlikdə mübarizəni davam etdirirdilər. Fransada faşistlərə qarşı partizan müharibəsinə başçılıq edən Azmedi Mişel və yaxud “Xarqo” ləqəbli Əhmədiyyə Cəbrayılov Fransanın ən yüksək medalı ilə təltif olunmuşdur. Yuqoslaviyada və İtaliyada partizan dəstələrinə başçılıq edən, alman əsgərlərinə böyük zərbələr vuran “Mixaylo” ləqəbli Mehdi Hüseynzadənin başına 4 yüz min pul qoyulmuşdu. 1944-cü ildə öldürülən bu mərd azərbaycanlıya yalnız 13 ildən sonra 1954-cü ildə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilir. Serbiyada onun xatirasini əks etdirən böyük abidə ucaldılır. Tank qoşunları generalı Həzi Aslanov, diviziya komandiri general-mayor Mahmud Əbilov, korpus komandiri general-mayor Yaqub Quliyev, diviziya komandiri general-mayor Tərlan Əliyarbəyov və bu kimi yüzlərlə Azərbaycan övladının müharibə dövründə göstərdikləri xidmətlər, şücaət və qəhrəmanlıqlar heç zaman unudulmur.

Qeyd edək ki, müharibə dövründə 674 min Azərbaycan döyüşçüsündən 300 minə yaxını döyüşlərdə həlak olur. 123 nəfər döyüşdə göstərdiyi şücaətə və rəşadətə görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adı, 30 nəfər isə şöhrət ordeninin hər üç dərəcəsi ilə təltif edilir.

Müharibə illərində ön cəbhədə olduğu kimi, arxa cəbhədə də müharibənin qazanılması üçün səylər gostərilirdi. Belə ki, o dövrdə SSRİ-də istehsal olunan neftin 75, benzinin isə 90 faizini Azərbaycan nefçiləri təmin edirdi. Arxa cəbhə hesab olunan Azərbaycanda 70 hərbi hospital yaralılara köməklik göstərirdi. Görkəmli akademik Yusif Məmmədəliyevin başçılığı ilə Bakı şəhərində labaratoriyalarda alınan yüksək oktanlı benzin aviasiya qoşunlarının, habelə hərbi təyyarələrin uçuş təminatında, bütövlükdə qələbənin əldə olunmasında həlledici rol oynayıb.

Xalqımızın könüllü olaraq cəbhə üçün 15 kq qızıl, 952 kq gümüş, 311 milyon manatlıq istiqrazı müdafiə fonduna təqdim etməsi, 1,6 milyon ədəd müxtəli əşya, 125 vaqon isti paltar, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasından 180 milyon 89 min manat nəğd pul, 12 kq gümüş, 160 mindən artıq isti paltar dəsti, 10 min bağlama göndərilməsi əsgərlərin qələbəyə ruhlanmasına xidmət etirdi. Müharibə dövründə Azərbaycanın bütün bölgələrində qələbəyə inam hissi duyulurdu. İstər sosial zümrədə, istərsə də ədəbiyyat və mədəniyyət sahələrində bu his çox güclü idi. Həmin dövrdə hərbi vətənpərvərlik ruhunda əsərlər, şeirlər, poemalar, hekayə, povest və romanlar yazılırdı. Rəsul Rza, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm və s.şairlər, Mir Cəlal Paşayev, Mehdi Hüseyn, İlyas Əfəndiyev və başqa yazıçılarımız müharibənin odlu-alovlu günlərini öz yaradıcılıqlarında əks etdirmişlər. Ü. Hacıbəyov, S. Rüstəmov, Q. Qarayev, C.Hacıyev kimi bəstəkarlar vətənpərvərlik ruhunda mahnılar bəstələyirdilər. Deməl olar ki, Azərbaycan mədəniyyətinin bütün sahələrində ön cəbhədə əsgərlərin qələbə qazanacağına inam yaradılırdı. Bu janrlarda yazılan əsərlər qəhrəmanlığın, vətənpərvərliyin əsas təbliğat vasitəsi kimi insanlarda döyüşkənlik ruhu formalaşdırmaqla bərabər, onlarda yüksək mənəvi keyfiyyətlər aşılamağa xidmət edib.

1945-ci il mayın 9-da Böyük Vətən Müharibəsi Sovet qoşunlarının qələbəsi ilə başa çatdı. Qürurverici haldır ki, bu qələbədə Azərbaycan xalqının, onun qəhrəman övladlarının, eyni zamanda təbii sərvətlərinin rolu çox böyükdür.

Vətənimizi, torpağını həyatda hər şeydən müqəddəs sayan vətənpərvər gənclərimizin sayəsində 44 günlük Vətən müharibəsində də qələbə çaldıq. 2023-cü ildə isə rəşadətli Azərbaycan Ordusunun keçirdiyi antiterror əməliyyatı ilə ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam təmin olundu.

Hər bir azərbaycanlının bundan sonra da daim mübariz ruhda olacağına inanırıq. Bu elə bir ümumxalq işidir ki, hər bir kəs fədəkarlıq göstərməlidir. Çünki “azadlıq qılıncların kölgəsindədir”. Belə olmasaydı, nə alman faşizmi, nə də erməni faşizmi üzərində qələbə çala bilməzdik.

QƏLƏBƏ GÜNÜN MÜBARƏK AZƏRBAYCAN!

Bəxtiyar ƏLİYEV
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, Naxçıvan Şəhid Ailələri İctimai Birliyinin mətbuat katibi